

François Bougon

”Nu finns ingen oberoende opposition i Ryssland”

Ur *Mediapart*, 18 februari 2024

Morvan Lallouet, specialist på rysk politik och doktorand vid universitetet i Kent, har tillsammans med Ben Noble och Jan Matti Dollbaum gett ut en bok om Aleksej Navalnyj (*Alexei Navalny, l'homme qui défie Poutine* [Navalnyj, mannen som utmanar Putin], Édcs Tallandier, 2021) samtidigt som denne återvände till Ryssland efter att ha vårdats i Tyskland sedan han förgiftats. I en intervju med *Mediapart* blickar han tillbaka på den bana den främste oppositionelle till Vladimir Putin gjort, hans specifika ställning inom oppositionen i Ryssland och det eventuella arv han efterlämnar.

I er bok skriver ni att man i Väst tenderade att ha en förenklad syn på Navalnyj, ”det goda mot det onda, Navalnyj mot Putin” ...

Det har i själva verket funnits något som kunnat liknas vid en Hollywood-uppfattning och som förstärktes genom att Navalnyj förgiftades i augusti 2020 i ett flygplan på väg tillbaka till Moskva, och sedan hans spektakulära beslut att återvända till Ryssland i februari 2021 efter sjukhusvården i Tyskland. Men Navalnyj är på intet vis någon isolerad person och det är förklaringen till det politiska avtryck han lämnat.

På cirka femton år lyckades han inte bara att göra sig känd utan också att skapa en rörelse i stånd att kämpa mot Putins regim. Han lyckades bilda ett regionalt nätverk – som nu är krossat – eller vad man i Ryssland kallade ”Navalnyjs högkvarter”. Det visade hans vilja att ta sig ur ett visst liberalt ghetto i Moskva eller Sankt Petersburg och skapa en betydligt mer omfattande organisation, rekrytera anhängare och spridas. Gradvis uppstod vad som kunnat betecknas som ”ett mediaimperium”: med alla sina kanaler på YouTube omvandlades Navalnyj till nyhetspresentatör. Han ledde ett två timmars program på YouTube en gång i veckan. Och vi minns förstås de videor där Navalnyj häcklade Medvedevs och Putins korruption.

Hur skilde han sig från andra oppositionella?

Oppositionen i Ryssland har stora olikheter och präglas av konflikter och motsättningar. Men han stod över alla sina konkurrenter när det gäller kändisskap, popularitet och organisatorisk förmåga. Han hade till och med gjort sig oersättlig inom rysk politik innan allt hans arbete

krossades när han fängslades efter att ha återvänt till Moskva och hans stiftelse för kamp mot korruption förklarades som ”extremistisk”, vilket i praktiken var lika med att den förbjöds.

Hur kom det sig att Navalnyj fick sådan genomslagskraft?

Det är viktigt att ha klart för sig att Navalnyj började sin politiska karriär inom ett liberalt parti: *Jabloko* (”Äpplet” på ryska). Mycket snart, i början av 2000-talet, gjorde han sig märkbar i den lilla kretsen av oppositionella och medierna i Moskva. Han blev en del av den lilla krets av politiker, akademiker och liberala journalister som man på ryska kallar ”*tusovka*”, klicket. Men rätt fort insåg han begränsningarna hos de traditionella partierna som också skulle få erfarit stora valnederlag.

Då började han tydligt inrikta sig på att förnya det politiska agerandet, vilket också fick honom att inta ståndpunkter, en del av dem måste förvisso kritiseras, som nationalismen. Han förnyade också diskursen om korruption och den kamp som var nödvändig mot den företeelsen och på ett sätt som var helt originellt vid den tiden att använda sig av teknisk expertis. Tack vare sina juridiska och ekonomiska kunskaper var Navalnyj i stånd att peka ut vem som var korrupt och hur det gått till och precis ange vad pengarna gick till ... Dessutom tvekade han inte att vara vass och ironisk. Följden var att hans blogg under 2000-talets första decennium blev mycket läst och kommenterad. Han stod för en kritisk diskurs om Putinismen som föreföll ny. Detta förklarar det intryck han gjorde på en stor publik, och inte bara på ”rika gossar”, som regimen påstod.

Under tjugo år spelade Navalnyj tre roller, skriver ni i er bok. Vilka?

Det är svårt att sammanfatta Navalnyjs bana, men man kan ha tre roller som utgångspunkt: anti-korruptions aktivist, politiker och protestledare. Som jag sade började han som medlem av partiet *Jabloko* där han hade hand om organisationen, kampanjer, medier ... 2013 kandiderade han i kommunalvalet i Moskva. Vid den tiden gick Kremles kalkyl ut på att han skulle misslyckas för att sedan kunna visa att han inte var mer än en obetydlig bloggare utan popularitet. En dålig kalkyl för Navalnyj visade sig vara en skicklig politiker: han bedrev en mycket effektiv och modern kampanj, som hämtade inspiration från Väst, i synnerhet från USA, med team av aktivister som bedrev dörrknackning, delade ut flygblad utanför tunnelbanestationerna, osv. Och han arbetade hårt på sin image: han visade upp sig med sin familj. Kort sagt nådde han framgång för att vara så ung och rätt okänd.

Trots regimen försök att sätta käppar i hjulet ställde han 2018 upp i presidentvalet. Han reste omkring i landet, anordnade möten, träffade aktivister från hela landet, lokala medier, osv. Det var den politiska strategi han ständigt följde, med demokratiska medel.

En annan viktig aspekt av hans insatser är att han använde sig av gatuprotester. Från 2011-2012 visade han sin talarbegåvning när han vände sig till folksamlingar och blev arresterad av polisen. Allt eftersom regimen grepp hårdnade använde han sig mer och mer av protester och försökte få folk att gå ut på gatan. Den strategin skulle bli offer för sin framgång eftersom det numera blivit förbjudet att demonstrera i Ryssland.

Du nämnde Navalnyjs nationalism. Han har fått kritik för rasistiska ställningstaganden mot tjetjenerna till exempel. Hur motiverade han det?

Om man använder våra kategorier var Navalnyj klart till höger. Han framställde sig ju också som konservativ. I unga dar, efter Sovjetunionens sammanbrott, var han för marknadsreformer och kapitalism. De nationalistiska ståndpunkter du nämner har inslag av främlingsfientlighet främst riktad mot invandrare från Centralasien och folk från Kaukasus. De svarar mot de fördomar som inte alls är ovanliga bland personer med hans bakgrund.

I slutet av första decenniet av 2000-talet gjorde krisen för den liberala demokratin i Ryssland att Navalnyj också såg en öppning i nationalismen, för den var då på modet. Det fick honom att satsa på en invandrarfientlig diskurs för att bredda sin publik utöver den liberalt demokratiska. En del nationalister började då luta åt att bli motståndare till Putin. Navalnyj planerade till och med en allians mellan de båda rörelserna. Dessutom iakttog han utvecklingen i Väst i början av 2000-talet som ju bl a präglades av framgångarna för *Front national* i Frankrike och Haider i Österrike. Han tänkte då att något liknande skulle vara möjligt i Ryssland.

Men därefter, under de stora protesterna 2011-2012 [som anordnats mot korrruptionen], kunde Navalnyj emellertid konstatera att han överskattat potentialen i nationalismen då det stora flertalet av demonstranterna kom från de liberala demokraternas läger och försvarare av mänskliga rättigheter, och inte från nationalisternas led. Långsamt övergav han då den diskursen och tog också tillbaka sina uttalanden. Vilket kan tyda på att hans övertygelse också förändrats. Han beklagade ju också vad han sagt om georgier och kaukasier.

Vad ansåg han om Ukraina?

När Krim annekterades kritiserade Navalnyj öppet vad han ansåg vara ett brott mot internationell rätt och de ståndpunkter som Ryssland försvarade. Han tillhörde inte dem som hamnade i patriotisk yra. Men likväl – och det stämmer med hans övertygelse och vad en överväldigande majoritet ryssar anser – fastslog han att befolkningen på Krim i grunden ville tillhöra Ryssland och att det följaktligen skulle bli svårt att återlämna Krim till Ukraina. Enligt hans uppfattning skulle Krim förbli ryskt även om han inte alls försvarade det som skedde i Donbas. Han var emot det uppror Ryssland underbläste där och stödet till separatisterna.

Den ryska invasionen i februari 2022, som han tog avstånd från, skulle påskynda hans utveckling. Han sade då att Ukraina måste återfå 1991 års gränser, dvs att Krim måste återlämnas till Ukraina. Också där skedde en ganska tydlig förändring av hans ståndpunkter. I synnerhet som Navalnyj själv hade ukrainska rötter och det är säkert att han blev förfärad över vad som hände.

Han verkade för ett ”Lyckligt Ryssland”, vad menade han med det?

Han ville att Ryssland skulle bli ett rikt välfärdsland. För honom var korrruption framför allt stöld av det ryska folket, att Ryssland bestals på sin framtid. Han såg Väst som en förebild med en utvecklad välfärdsstat där ingen behövde leva i misär. Han var också emot att behöva offra nuet för avlägsna och storslagna mål. Utrikespolitiskt stod han för en isolationistisk hållning och motsatte sig exempelvis kostnaderna för den militära insatsen i Syrien.

Betyder Navalnyjs död att Ryssland nu blivit en diktatur fullt ut?

Det är vad jag ansett sedan i augusti 2020, efter försöket att förgifta Navalnyj. Vändpunkten kom då: 2020 hade Navalnyj en legal organisation, som utgjorde den främsta oppositionsrörelsen i Ryssland, en opposition verkligt oberoende av Kreml. Men då bestämde man sig för att röja honom ur vägen. Även om det misslyckades då var innebörden att den främste oppositionella i landet kunde bli mördad av en dödspatrull. Och i backspegeln kan man säga att vi varit vittnen till ett politiskt mord som pågått i nära fyra år. Nu finns inte längre någon oberoende opposition i Ryssland. Navalnyjs död är belägget för detta.

Kan inte den rörelse han lämnar efter sig leva vidare?

Det finns inte längre någon oberoende politisk aktivitet i Ryssland. De flesta på ledande nivå i hans rörelse befinner sig utomlands, det regionala nätverket är upplöst. Det är svårt att tänka sig att något kan överleva eller återfödvas. Hans organisation grundades på en karismatisk ledare. Förvisso handlade inte allt om det, men en av de viktigaste tillgångarna var ledarens personlighet och talang.

Översättning: Björn Erik Rosin

Lästips

Anna Colin Lebedev: [Ukrainarna har mycket att kritisera Navalnyj för](#)

Utvecklingen i Ryssland och presidentvalet:

Boris Kagarlitskij: [Nadezjdin-fenomenet](#) (23/1 2024)

Martin Fahlgren: [Hets mot krigsmotståndare i det ryska presidentvalet](#) (om Nadezjdin)

Leonidas Aretakis & Jacob Lundberg: [Ryssland fängslar krigsmotståndare: ”Putin bryr sig inte om kampanjer”](#) (Kagarlitskij dömd till fängelse)

Om Navalnyjs död och dess konsekvenser:

[Oklarheter kring Aleksej Navalnyjs död och kropp](#) (SVT)

[Människorättsgrupp: Osannolikt tidsförlopp efter Navalnyjs påstådda dödstillfälle](#) (SVT)

[Fem teorier: Så dog Navalnyj – och därför dog han nu](#) (Aftonbladet)

[Teorin om Navalnyj – så blev han mördad](#) (Expressen)

[Putin underskattar Navalnyj-martyren](#) (Expressen)

[Rysslandsexpert: “Navalnyj var allt Putin inte är](#) (Dagens Arena)

[De sågs som ett hot mot Putin – sedan dog de](#) (DN)

[Fångarna i straffkolonin hörde att Navalnyj var död på fredag förmiddag – officiellt dog han flera timmar senare](#) (Svenska Yle – dvs finsk TV)

TV-dokumentär från 2022: [Aleksej Navalnyj - de sista dagarna i frihet](#) (SVT)